

SPOROČILO KOMISIJE
o evropski državljanski pobudi Za Evropo brez krzna

(C/2023/1559)

1. UVOD: DRŽAVLJANSKA POBUDA

Državljeni EU lahko Evropsko komisijo pozovejo k predložitvi zakonodajnega predloga o zadevi, v zvezi s katero je po njihovem mnenju treba sprejeti pravni akt za izvajanje Pogodb EU. V ta namen morajo predložiti evropsko državljansko pobudo v skladu s členom 11(4) Pogodbe o Evropski uniji, ki zahteva, da zberejo vsaj milijon podpisov državljanov iz večjega števila držav članic. Uredba (EU) 2019/788 ⁽¹⁾ (v nadaljnjem besedilu: uredba o evropski državljanski pobudi) določa podrobna pravila o evropski državljanski pobudi.

Pobuda Za Evropo brez krzna ⁽²⁾ je deseta evropska državljanska pobuda, ki je bila Komisiji predložena v proučitev, po tem ko sta bila dosežena pragova iz Pogodbe o Evropski uniji in uredbe o evropski državljanski pobudi. Je tudi šesta uspešna pobuda, ki obravnava živali, in četrta uspešna pobuda, ki jo je leta 2023 proučila Komisija.

Pobuda vključuje poziv Komisiji, naj sprejme ukrepe za prepoved: (i) reje in ubijanja živali izključno ali predvsem za proizvodnjo krzna ter (ii) dajanja krzna rejnih živali in izdelkov, ki vsebujejo tako krzno, na trg EU. Razlogi za prepoved reje živali za krzno po vsej EU, ki jih navajajo organizatorji, so:

- (1) Reja živali za krzno je v nasprotju z najbolj temeljnim konceptom dobrobiti živali. Na farmah za pridobivanje krzna živali ne morejo živeti v skladu s svojimi naravnimi potrebami. Pri izvajanju te dejavnosti ni mogoče zagotoviti niti petih svoboščin niti petih področij dobrobiti živali.
- (2) Pri veliki večini živali, rejenih za proizvodnjo krzna, gre v osnovi še vedno za divje živali. Dolgotrajno zadrževanje v kletkah zanje ni primerno. Zadrževanja živali v majhnih kletkah in njihovega ubijanja izključno ali predvsem za proizvodnjo krzna pa ni mogoče upravičiti niti pri drugih živalskih vrstah, kot so kunci in činčile.
- (3) Komisija je napovedala, da namerava postopno odpraviti rejo v kletkah za živali, rejene za prehrano. Zato nadaljnje reje živali v kletkah za proizvodnjo krzna ni več mogoče upravičiti.
- (4) Velika večina državljanov EU si želi, da se prepove reja živali za krzno, in vse več držav članic sprejema ukrepe za prepoved proizvodnje krzna na nacionalni ravni.
- (5) Sozakonodajalca sta izrazila pomisleke glede reje živali za krzno.
- (6) Farme za pridobivanje krzna pomenijo tveganje za zdravje ljudi in živali, kot se je pokazalo med pandemijo COVID-19, ko je prišlo do izbruhov koronavirusa na stotinah farm minkov in je bilo ugotovljeno, da so bile na ljudi prenesene nove različice virusa SARS-CoV-2.
- (7) Reja živali za krzno ima precejšen vpliv na okolje in resno ogroža avtohtono biotsko raznovrstnost.
- (8) Zaradi precejšnjih razhajanj v predpisih držav članic v zvezi s proizvodnjo krzna je prišlo do izkrivljanj notranjega trga Unije. To upravičuje popolno prepoved na ravni EU.
- (9) Trženje krzna rejnih živali in izdelkov, ki vsebujejo tako krzno, v EU ne bi smelo biti dovoljeno.

⁽¹⁾ Uredba (EU) 2019/788 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o evropski državljanski pobudi (UL L 130, 17.5.2019, str. 55).

⁽²⁾ https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2021/000006_sl

Organizatorji so 25. januarja 2022 predložili zahtevek za prijavo pobude, nato pa je Komisija 16. marca 2022 pobudo ⁽³⁾ prijavila. Potem ko so izjave o podpori preverili organi držav članic, so organizatorji 14. junija 2023 pobudo predložili Komisiji.

Organizatorji so cilje pobude podrobno opisali na srečanju s Komisijo 20. julija 2023 in na javni predstavitvi, ki jo je organiziral Evropski parlament 12. oktobra 2023 ⁽⁴⁾. Na teh srečanjih so se organizatorji pri predstavitev usmerili na minke (norke), lisice, rakunaste pse in činčile ter izpostavili, da kunci spadajo v evropsko državljansko pobudo End the Cage Age (Končajmo dobo kletk) ⁽⁵⁾. V Evropski uniji se trenutno nobena druga živalska vrsta ne redi izključno za proizvodnjo krzna. Glede razprave o tveganjih za zdravje živali in ljudi so se sklicevali tudi na nedavne primere aviarne influence na farmah za pridobivanje krzna (krznarske farme) v EU.

Poleg tega je Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) 20. septembra 2023 ⁽⁶⁾ gostil razpravo o pobudi, Evropski parlament pa je o njej razpravljal na plenarnem zasedanju 19. oktobra 2023 ⁽⁷⁾.

V tem sporočilu so v skladu s členom 15(2) uredbe o evropski državljanski pobudi predstavljeni pravni in politični zaključki Komisije o pobudi, morebitni ukrepi, ki jih namerava izvesti v odziv na pobudo, in predvideni časovni razpored.

2. OZADJE

V členu 13 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) ⁽⁸⁾ je določeno, da morajo EU in njene države članice pri oblikovanju in izvajanju politik EU na področju kmetijstva, ribištva, prometa, notranjega trga, raziskav in tehnološkega razvoja v celoti upoštevati zahteve po dobrem počutju živali kot čutečih bitij, pri čemer spoštujejo zakonodajne ali upravne določbe in ustaljene običaje držav članic zlasti glede verskih obredov, kulturnih tradicij in regionalne dediščine. Člen 114 Pogodbe tudi določa, da mora politika Unije o notranjem trgu zagotavljati visoko raven varovanja zdravja ljudi in varstva okolja.

Člena 168 in 191 PDEU določata pravno podlago politik Unije na področju varovanja zdravja in varstva okolja ter vsebujeta tudi zahtevo o visoki ravni varstva, ki se mora v zvezi z okoljem in v skladu s členom 11 PDEU vključiti v opredelitev in izvajanje politik in dejavnosti Unije.

Uredba (EU) 2022/2371 ⁽⁹⁾ vsebuje določbe, ki zagotavljajo preprečevanje epidemij in pandemij ter pripravljenost in odzivanje nanje, vključno s tistimi, ki jih povzročajo zoonoze, ki prizadenejo EU, s tem da se okrepi spremljanje in zgodnje opozarjanje, pristop „eno zdravje“ pa vključi v zdravstvene politike.

2.1. Zgodovinsko ozadje

2.1.1. Priporočila Sveta Evrope o dobiti kožuharjev

Države članice Sveta Evrope so marca 1976 sprejele Evropsko konvencijo za zaščito živali v vzrejne namene ⁽¹⁰⁾.

⁽³⁾ Izvedbeni sklep Komisije (EU) 2022/482 z dne 16. marca 2022 o zahtevku za prijavo evropske državljanske pobude „Fur Free Europe“ („Za Evropo brez krzna“) v skladu z Uredbo (EU) 2019/788 Evropskega parlamenta in Sveta (UL L 98, 25.3.2022, str. 82).

⁽⁴⁾ <https://www.europarl.europa.eu/committees/sl/fur-free-europe/product-details/20231005ECI00161>

⁽⁵⁾ https://food.ec.europa.eu/animals/animal-welfare/eci-end-cage-age_sl?ettrans=sl

⁽⁶⁾ <https://www.eesc.europa.eu/sl/news-media/press-releases/eesc-celebrates-success-fur-free-europe-citizens-initiative>

⁽⁷⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/agenda/briefing/2023-10-16/16/parliament-to-debate-citizens-initiative-on-a-fur-free-europe>

⁽⁸⁾ Člen 13 Pogodbe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

⁽⁹⁾ Uredba (EU) 2022/2371 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. novembra 2022 o resnih čezmejnih grožnjah za zdravje in razveljavitvi Sklepa št. 1082/2013/EU (UL L 314, 6.12.2022, str. 26).

⁽¹⁰⁾ https://food.ec.europa.eu/system/files/2016-10/aw_european_convention_protection_animals_en.pdf

Stalni odbor Evropske konvencije za zaščito živali v vzrejne namene (Sveta Evrope) je junija 1999 sprejel priporočilo ⁽¹¹⁾, ki vključuje kožuharje. EU je ratificirala Konvencijo Sveta Evrope za zaščito živali v vzrejne namene na podlagi Sklepa Sveta 78/923/EGS ⁽¹²⁾, zato so Konvencija in priporočila, sprejeta na njeni podlagi, del pravnega reda Unije.

Priporočilo določa minimalne zahteve v zvezi z upravljanjem in inšpekcijskimi pregledi kožuharjev, kar med drugim zajema ograjene prostore, namestitve in opremo, gospodarjenje z njimi, spremembe fenotipa in/ali genotipa, usmrtilcev, raziskave in druge dodatne predpise.

V posebne določbe za najbolj gojene vrste so zajeta priporočila o najmanjšem prostoru, pa tudi priporočilo o dodatnem izboljšanju sistema namestitve, da se bi čim bolj zmanjšalo tveganje za bolezni in poškodbe ter zagotovilo spodbudno okolje, v katerem lahko živali izpolnjujejo biološke potrebe, kot je razvidno iz študij o živalih v naravi in pogojih na farmah.

V priporočilu je bilo tudi navedeno, da tedaj ni bilo na voljo dovolj znanstvenih dokazov o zahtevah glede dobrobiti kožuharjev za podrobne določbe o izvajanju vseh načel iz poglavja I Konvencije za zaščito živali v vzrejne namene.

2.1.2. Shema prostovoljnega certificiranja gospodarske panoge – WelFur

Da bi se ocenila dobrobit kožuharjev na podlagi veljavnih pogojev za rejo, je gospodarska panoga na podlagi rezultatov raziskovalnega projekta o kakovosti dobrobiti, ki ga je financirala Evropska komisija, razvila prostovoljen sklop standardov dobrobiti za rejne kožuharje (WelFur). V okviru projekta o kakovosti dobrobiti se sistem za oceno ravni dobrobiti na farmah oblikuje na podlagi znanstvenih dognanj. Gospodarska panoga je na podlagi tega razvila sistem, ki dobrobit ne ocenjuje v absolutnem smislu, pač pa zagotavlja metodologijo za razvrščanje farm v okviru sedanje prakse.

Program WelFur ⁽¹³⁾ je zasebna shema certificiranja za farme, ki gojijo norke, srebrne in modre lisice ter rakunaste pse. Zadnja shema, tj. shema za rakunastega psa, je bila objavljena leta 2019. Farme, ki nimajo certifikata WelFur, svojih kož ne morejo prodajati prek mednarodnih dražbenih hiš za krzno. Shema certificiranja na ravni farme ⁽¹⁴⁾ zajema 22 meritev, štiri načela (nastanitev, krmljenje, zdravje in ustrezno vedenje) ter je nadalje razdeljena v 12 meril za dobrobit ⁽¹⁵⁾ in eno splošno oceno.

Po podatkih gospodarske panoge je bilo od leta 2017 do prvega dela leta 2023 opravljenih 14 913 ocen farm, pri čemer so bili zbrani ustrezni povezani podatki.

Po navedbah sektorja je WelFur tudi prostovoljna shema označevanja za potrošnike, na podlagi katere jim je na voljo informacija, ali krzno prihaja iz certificiranih evropskih krznarskih farm ⁽¹⁶⁾.

Nevladne organizacije za dobrobit živali menijo, da WelFur ni učinkovita shema za oceno dobrobiti vsake posamezne živali. Svoja stališča so predstavile v poročilu *Certified cruel. Why WelFur fails to stop the suffering of animals on fur farms* (Certificirano kruto. Zakaj shema WelFur ne ustavi trpljenja živali na krznarskih farmah) ⁽¹⁷⁾. Opozarjajo zlasti, da je shema WelFur zasnovana na podlagi sedanjih sistemov reje v kletkah in ne vključuje zahteve, da bi imele norke dostop do vode ali lisice do območij za kopanje lukenj, s čimer niso izpolnjene naravne vedenjske potrebe navedenih živali.

⁽¹¹⁾ https://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/biological_safety_and_use_of_animals/farming/Rec%20fur%20animals%20E%201999.asp

⁽¹²⁾ Sklep Sveta 78/923/EGS z dne 19. junija 1978 o sklenitvi Evropske konvencije za zaščito rejnih in proizvodnih živali (UL L 323, 17.11.1978, str. 12).

⁽¹³⁾ <https://www.sustainablefur.com/animal-welfare/#:~:text=WelFur%20is%20a%20Europe-wide%20programme%20designed%20to%20assess,and%20is%20based%20on%20a%20purely%20scientific%20approach>

⁽¹⁴⁾ https://sustainablefur.com/wp-content/uploads/2018/12/WelFur_Briefing.pdf

⁽¹⁵⁾ Odsotnost dolgotrajne lakote in žeje, udobje pri gnezdenju, toplotno udobje, enostavno gibanje, odsotnost poškodb, odsotnost bolezni, odsotnost bolečine zaradi ravnanjem z živalmi, izraz socialnega vedenja, izraz drugih vedenj, dober odnos med ljudmi in živalmi ter pozitivno čustveno stanje.

⁽¹⁶⁾ <https://www.furmark.com/traceability>

⁽¹⁷⁾ https://www.furfreealliance.com/wp-content/uploads/2020/01/CertifiedCruel_FFA-Research-Report-3.pdf

2.1.3. Znanstveno mnenje iz leta 2001 o dobrobiti živali, rejenih za proizvodnjo krzna

Znanstveni odbor Evropske komisije za zdravje in dobro počutje živali je leta 2001 sprejel poročilo *The welfare of animals kept for fur production* (Dobrobit živali, rejenih za proizvodnjo krzna) ⁽¹⁸⁾, v katerem je obravnaval dobrobit določenih vrst, uporabljenih za proizvodnjo krzna.

V poročilu, osredotočenem na znanstveno oceno dobrobiti živali, rejenih za proizvodnjo krzna, je bilo navedeno, da so sistemi reje, ki so se uporabljali v obdobju ocenjevanja, povzročali resne težave vsem živalskim vrstam, rejenim za proizvodnjo krzna, ter da bi bilo treba uvesti popravne ukrepe in si prizadevati za preoblikovanje sistemov nastanitve tako, da bi ti izpolnjevali potrebe teh živali.

V poročilu je navedeno, da bi bilo treba precej izboljšati kletke za rejne norke in lisice ter prakse in metode ravnanja s temi živalmi, da se jim zagotovi zadostna pestrost okolja za spodbujanje običajnega vedenja, kot sta igra in raziskovanje.

2.2. Sedanji okvir politike EU

2.2.1. Sedanji pravni okvir EU za kožuharje

Trenutno še ni posebne zakonodaje EU o dobrobiti živali, ki bi zajemala živali, rejene za proizvodnjo krzna. V Direktivi Sveta 98/58/ES ⁽¹⁹⁾ z dne 20. julija 1998 o zaščiti rejnih živali, ki vključuje živali, rejene za proizvodnjo krzna, so določene splošne minimalne zahteve za zaščito rejnih živali. Direktiva zaščito zagotavlja s splošnimi načeli.

V skladu z določbami navedene direktive je treba za živali ustrezno poskrbeti, njihovega svobodnega gibanja se ne sme omejevati na način, ki bi povzročal nepotrebno trpljenje ali poškodbe živali, zaprte živali pa morajo glede na pridobljene izkušnje in znanstvena dognanja imeti dovolj prostora za svoje fiziološke in etološke potrebe. Direktiva vsebuje tudi splošne zahteve glede krmljenja in napajanja, pogojev nastanitve, inšpekcijskih pregledov, veterinarskega in po potrebi drugega zdravljenja ter postopkov reje. Navedena pravila temeljijo na Evropski konvenciji za zaščito živali v vzrejne namene ⁽²⁰⁾.

2.2.2. Sedanji okvir politike EU: zeleni dogovor in strategija „od vil do vilic“

Evropska komisija je 20. maja 2020 v okviru evropskega zelenega dogovora sprejela strategijo „od vil do vilic“, s katero se celovito obravnavajo izzivi trajnostnih prehranskih sistemov ter priznava neločljiva povezanost med zdravimi ljudmi, zdravim družbo in zdravim planetom. V strategiji se je poudarilo, da se z zagotavljanjem boljše dobrobiti živali izboljšujeta zdravje živali in kakovost hrane, lahko se pomaga ohranjati biotska raznovrstnost, prispeva se k boju proti antimikrobični odpornosti in preprečujeta se širjenje ali pojav zoonoz.

V strategiji je bilo napovedano, da namerava Komisija revidirati zakonodajo EU o dobrobiti živali, da bi se uskladila z najnovejšimi znanstvenimi dokazi, razširilo njeno področje uporabe, poenostavilo njeno izvrševanje in nazadnje povečala raven dobrobiti živali. Komisija je napovedala tudi, da bo proučila možnosti glede zakonske ureditve označevanja dobrobiti živali.

Kot prvi korak te revizije je bila oktobra 2022 objavljena ocena veljavne zakonodaje o dobrobiti živali (v nadaljnjem besedilu: preverjanje primernosti) ⁽²¹⁾. Rezultati preverjanja primernosti zakonodaje o dobrobiti živali kažejo, da je treba kljub doseženemu napredku v prihodnjih predpisih obravnavati vse večja družbena pričakovanja, etične pomisleke, znanstveni in tehnološki razvoj ter prihodnje izzive glede trajnosti.

Glede na rezultate številnih javnih posvetovanj, raziskav Eurobarometra in drugih raziskav ter številnih uspešnih evropskih državljskih pobud na tem področju se je pokazalo, da državljani pričakujejo boljšo zaščito rejnih živali. Glede na raziskavo Eurobarometra ⁽²²⁾, ki jo je 19. oktobra objavila Evropska komisija, velika večina Evropejcev in Evropejk (84 %) meni, da bi bilo treba v njihovi državi dobrobit rejnih živali zaščititi bolje, kot je zdaj. Kar zadeva rejo živali za krzno, več kot polovica anketiranih (57 %) meni, da bi jo bilo treba v EU strogo prepovedati, medtem ko skoraj tretjina (32 %) meni, da bi jo bilo treba ohraniti le pod boljšimi pogoji za dobrobit živali.

⁽¹⁸⁾ https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-12/sci-com_scah_out67_en.pdf

⁽¹⁹⁾ UL L 221, 8.8.1998, str. 23.

⁽²⁰⁾ https://food.ec.europa.eu/system/files/2016-10/aw_european_convention_protection_animals_en.pdf

⁽²¹⁾ https://food.ec.europa.eu/system/files/2022-10/aw_eval_revision_swd_2022-328_en.pdf

⁽²²⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/IP_23_4951

Komisija zdaj pripravlja revizijo veljavnih pravil o dobrobiti živali. Kot prvi korak Komisija hkrati s tem sporočilom objavlja predlog za revizijo pravil EU o dobrobiti živali med prevozom in predlog za nova pravila o dobrobiti mačk in psov. Poleg tega načrtuje strateški dialog o prihodnosti kmetijstva, da bi spodbudila razpravo o prehranskih sistemih kot takih ter da bi to navdahnilo tudi prihodnje delo na področju dobrobiti živali in trajnosti na splošno.

2.2.3. Razsežnost in odziv politike v zvezi s pristopom „eno zdravje“

Biološka zaščita je kot temelj preventivnih ukrepov ključni dejavnik, s katerim krznarske farme preprečujejo bolezni, vključno s COVID-19 (virus SARS-CoV-2) in visokopatogeno aviarno influenco (virus visokopatogene aviarnе influence A (H5N1)). V naravi, gospodinjstvih ali sistemu kmetovanja je vedno prisotno tveganje za preskok zoonoznega patogena pri stiku med ljudmi in živalmi. Rejne živali se spremljajo, so pod nadzorom in so nastanjene v biološko varnih pogojih, ki tako tveganje čim bolj zmanjšujejo.

Države članice EU, Evropska komisija skupaj s ključnimi agencijami, kot sta Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni (ECDC) in Evropska agencija za varnost hrane (EFSA), zagotavljajo stalen nadzor ter spodbujajo zgodnje opozarjanje, pripravljenost in odziv na zoonotske grožnje. Zakonodaja EU na področju javnega zdravja in zdravja živali ima dobro uveljavljene strukture, mehanizme in zmogljivosti za odzivanje, vključno z izboljšanjem hitre razpoložljivosti zdravstvenih protiuukrepov za odzivanje na večje izbruhe bolezni.

Kar se tiče tveganja, ki ga na krznarskih farmah predstavlja virus SARS-CoV-2, sta EFSA in ECDC izvedla več ocen ⁽²³⁾. V zadnji oceni EFSA/ECDC ⁽²⁴⁾ je bilo ugotovljeno, da se virus na krznarske farme običajno vnese prek okuženih ljudi, kar je mogoče nadzorovati s sistematičnim testiranjem ljudi pri vstopu na farme in z uporabo ustrezne biološke zaščite, na primer tako, da ljudje, ki vstopajo na farme nork, uporabljajo ustrezne nefarmacevtske posege (npr. osebno varovalno opremo).

Pri genomski analizi virusa SARS-CoV-2 so bili odkriti skupki primerov, značilni za norke, s potencialom za preskok nazaj na človeško populacijo. V sedanjih epidemioloških razmerah v EU, v katerih se poroča o precej manj izbruhih na farmah nork in v katerih je večina človeške populacije pridobila določeno stopnjo imunosti na virus SARS-CoV-2, je tveganje, ki ga za splošno populacijo pomeni okužena norka, zelo majhno do majhno.

Prav tako so lani zaradi obsežnega geografskega območja, na katerem je med prostoživečimi pticami krožil virus visokopatogene aviarnе influence A (H5N1), pogostejše poročali o okužbah prostoživečih in rejnih sesalcev, tudi na več krznarskih farmah ⁽²⁵⁾. Prednost bi morala imeti zaščita ⁽²⁶⁾ rejnih sesalcev pred prostoživečimi pticami (zlasti morskimi pticami in močvirskimi pticami selivkami).

Vsaj vsake tri mesece se objavljajo poročila ⁽²⁷⁾ z rezultati skupnih ocen, ki so jih izvedli EFSA, ECDC in referenčni laboratorij Evropske unije, o epidemioloških razmerah v zvezi z aviarno influenco v Evropi in po svetu, tudi pri sesalcih. Glede na te skupne ocene je tveganje za okužbo ljudi s kladom 2.3.4.4b A(H5) virusov aviarnе influence, ki zdaj kroži po Evropi, za splošno javnost v državah EU/EGP nizko, za skupine, ki so živalim, okuženim z virusi aviarnе influence, poklicno ali drugače izpostavljene, pa nizko do zmerno (npr. delavci na farmah v stiku z okuženimi živalmi). Analize sekvenciranja virusov aviarnе influence, izoliranih iz nekaterih krznarskih farm, kažejo na morebitni prenos med sesalci na prizadetih krznarskih farmah. Na farmah kožuharjev, na katerih lahko ti virusi krožijo, bi lahko prišlo do genomske preureditve virusa, zlasti jeseni in pozimi, ko hkrati krožijo tudi virusi človeške gripe.

⁽²³⁾ <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/RRA-SARS-CoV-2-in-mink-12-nov-2020.pdf> in <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2021.6459>

⁽²⁴⁾ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/j.efsa.2023.7822>

⁽²⁵⁾ Ena farma v Španiji leta 2022 in 26 farm na Finskem leta 2023.

⁽²⁶⁾ Sims L. D., Domenech J., Benigno C. idr., 2005. *Origin and evolution of highly pathogenic H5N1 avian influenza in Asia* (Izvor in razvoj virusa visokopatogene aviarnе influence A (H5N1) v Aziji). *Veterinary Record* 157, str. 159–164.

⁽²⁷⁾ <https://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/avian-influenza#published-on-this-topic>

Zato je treba razmere obravnavati s pristopom „eno zdravje“. Službe Evropske komisije so tako sklicale več sestankov Odbora za zdravstveno varnost in skupnih sestankov z direktorji veterinarskih uprav EU, da bi se zagotovila stalno spremljanje in pripravljenost za hiter odziv.

Odbor za zdravstveno varnost pripravlja izjavo o stališču o visokopatogeni aviarni influenci s predlogi ukrepov, ki jih morajo proučiti države članice, da bi se spodbudilo sodelovanje med javnozdravstvenimi organi in veterinarskimi organi v okviru krovnega pristopa „eno zdravje“.

2.2.4. Politike EU o invazivnih tujerodnih vrstah

Invazivne tujerodne vrste so živali (in rastline), ki se zaradi človeških posegov naključno ali namerno vnesejo v naravno okolje, kjer običajno niso prisotne. So velika grožnja domorodnim živalim (in rastlinam) v Evropi in eden od glavnih vzrokov za izgubo biotske raznovrstnosti. Uredba o invazivnih tujerodnih vrstah (Uredba (EU) št. 1143/2014) ⁽²⁸⁾ zajema sklop ukrepov, ki jih je treba v zvezi z invazivnimi tujerodnimi vrstami sprejeti po vsej EU, in seznam invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo. Za vrste s seznama se šteje, da negativno vplivajo na biotsko raznovrstnost; izbrane so po postopku ocenjevanja tveganja ter zanje veljajo omejitve glede posedovanja, uvoza, prodaje, vzreje, gojenja in izpustitve v okolje.

Za dve vrsti, ki se običajno redita za krzno, sta bili na podlagi uredbe o invazivnih tujerodnih vrstah izvedeni oceni tveganja. To sta rakunasti pes (*Nyctereutes procyonoides*) in ameriška norka (*Neovison vison*). Obe vrsti imata negativen vpliv na biotsko raznovrstnost. Rakunasti pes je vključen na seznam in zanj veljajo navedene omejitve, vključno s prepovedjo trgovine z živimi osebki, je pa bilo za to vrsto dovoljenje za nadaljevanje reje živali za krzno odobreno Finski in Poljski. To pomeni, da je omejenemu številu objektov dovoljena nadaljnja reja te živali, če spoštujejo ukrepe, ki omejujejo tveganja za okolje.

2.2.5. Tekstilna politika EU v zvezi s krznenimi izdelki

Čeprav se pravo krzno skoraj v celoti uporablja za oblačila in oblačilne dodatke, je sedanja zakonodaja EU o označevanju krzna na oblačilih (in povezanih izdelkih) omejena predvsem na eno določbo uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov ⁽²⁹⁾. Ključnega pomena je, da ta določba zahteva samo navedbo, da izdelek „vsebuje netekstilne dele živalskega izvora“ (kar je seveda lahko pravo krzno ali vsak drug netekstilni živalski izdelek, kot so usnje, perje, kosti itd.) in se ne uporablja za izdelke, ki vsebujejo vsaj 20 utežnih % krzna.

Komisija je glede na to in druge pomisleke politike, kot so širši okoljski vplivi tekstilnih in povezanih izdelkov, ki presegajo dobrobit živali, ustreznost informacij za potrošnike ter celovitost notranjega trga, avgusta 2023 začela pregled uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov ⁽³⁰⁾. Namen pregleda je poleg drugih ciljev proučiti možnost točnejšega in podrobnejšega označevanja prisotnosti pravega krzna v vseh oblačilih in nekaterih povezanih izdelkih, zlasti oblačilnih dodatkih. Več deležnikov iz sektorja in na področju varstva okolja je že pozvalo k takemu označevanju in ga podprlo, čeprav se njihova stališča glede podrobnosti razlikujejo. V okviru poziva k predložitvi dokazov ⁽³¹⁾ za revizijo predpisov EU o označevanju tekstilnih izdelkov je skoraj ena četrтина ⁽³²⁾ vseh povratnih informacij vsebovala podporo podrobnejšemu, usklajenemu in v nekaterih primerih celo obveznemu označevanju pravega krzna, pri čemer v povratnih informacijah nihče ni izrazil nasprotovanja označevanju pravega krzna v tekstilnih in povezanih izdelkih.

⁽²⁸⁾ Uredba (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2014 o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst (UL L 317, 4.11.2014, str. 35).

⁽²⁹⁾ Člen 12 Uredbe (EU) št. 1007/2011.

⁽³⁰⁾ https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/textiles-ecosystem/regulation-eu-10072011_sl?ettrans=sl

⁽³¹⁾ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13872-Textile-labelling-rules-revision_sl; glej tudi peticijo Evropskega parlamenta št. 0645/2019, na voljo tukaj: <https://www.europarl.europa.eu/petitions/sl/petition/content/0645%252F2019/html/Petition-No-0645%252F2019-by-Joanna-Swabe-%2528Dutch%2529-on-insufficient-consumer-protection-under-EU-legislation-in-the-labelling-of-fur-products>

⁽³²⁾ To je 26 od 108 prejetih mnenj (tj. 24 %), od tega deset podjetij ali poslovnih združenj (tj. 16,4 % vseh podjetij ali poslovnih združenj, ki so predložila pripombe) in 14 NVO (tj. 53,8 % NVO, ki so predložile pripombe) ter en javni organ (špansko ministrstvo za zadeve potrošnikov) in en evropski državljani. Opozoriti je treba, da so razen ene vse NVO, ki so o temi podale povratne informacije na poziv k predložitvi dokazov, specializirane za dobrobit živali ali boj proti trgovini s pravih krznom in njegovi uporabi v izdelkih.

2.2.6. Okvir trgovinske politike EU

Komisija je v dokumentu Pregled trgovinske politike – odprta, trajnostna in odločna trgovinska politika ⁽³³⁾, sprejetem 18. februarja 2021, poudarila, da morajo biti uvoženi izdelki skladni z ustrezno zakonodajo EU in standardi ter da lahko v nekaterih okoliščinah, določenih v skladu s pravili Svetovne trgovinske organizacije (STO), EU zahteva, da so uvoženi proizvodi skladni z nekaterimi zahtevami proizvodnje. Legitimnost uporabe zahtev glede proizvodnje za uvoz lahko temelji na potrebi po varstvu okolja ali odzivu na etične pomisleke. Ob uporabi tega pristopa je treba v celoti spoštovati pravila STO, zlasti načeli nediskriminacije in sorazmernosti, namenjeni preprečitvi nepotrebnih motenj v trgovini. V okviru dvostranskih trgovinskih sporazumov je mogoče tudi spodbujati višje standarde za dobrobit živali.

V poročilu Komisije iz junija 2022 Uporaba zdravstvenih in okoljskih standardov EU za uvožene kmetijske in agroživilske proizvode ⁽³⁴⁾ je priznано, da je v politiki dejansko dovolj prostora, da EU uporabi zdravstvene in okoljske zahteve (vključno z dobrobitjo živali) za postopke in proizvodne metode za uvožene proizvode na način, ki bo skladen z STO. Hkrati pa je iz poročila razvidno, da je pred uporabo takih proizvodnih standardov pri uvozu vedno bistveno oceniti vsak primer posebej in ga skrbno analizirati glede na njegove posebnosti.

2.3. Analiza sedanjega stanja v zvezi z notranjim trgom in trgovino

2.3.1. Proizvodnja na farmah v državah članicah EU ter nacionalni ukrepi in stališča

Glede na podatke evropske krznarske industrije je bilo leta 2023 v EU dejavnih približno 1 088 krznarskih farm za norke, lisice in rakunaste pse, ki so imele približno 7,7 milijona živali razporejenih tako:

Preglednica 1

Število farm v EU po državi članici in vrsti

Država	Farme nork leta 2023	Pr. nork leta 2022	Farme lisic leta 2023	Pr. lisic leta 2022	Farme rakunastih psov leta 2023	Pr. rakunastih psov leta 2022
Bolgarija	1	90 000				
Danska	4	–				
Španija	28	450 000				
Finska	157	500 000	365	700 000	60	70 000
Grčija	91	1 400 000				
Litva	88	1 160 000				
Latvija	4	360 000				
Poljska	234	3 400 000	35	30 000		
Romunija	2	207 601				
Švedska	19	200 000				
	628	7 767 601	400	730 000	60	70 000
Farme skupaj	1 088					

Vir: podatki združenja Fur Europe in držav članic.

⁽³³⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/qanda_21_645

⁽³⁴⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0226>

Podatki iz preglednice 1 za proizvodnjo nork v Latviji in Litvi bodo od leta 2027/2028 prilagojeni, saj se bo ta zaradi nacionalne prepovedi ustavila. EU proizvede približno 220 000 kož činčil letno ⁽³⁵⁾. Natančnih podatkov za vse države članice ni. Leta 2023 je bilo v Estoniji 231 činčil na štirih farmah, vendar bo proizvodnja krzna v tej državi članici prepovedana od 1. januarja 2025. V Romuniji je bilo leta 2023 sedem farm činčil s 7 514 živalmi. Španija ima tri farme činčil. Druge države, v katerih vzrejajo činčile, so Danska, Madžarska, Litva in Poljska.

Prepovedi ali delne prepovedi reje živali za krzno je sprejelo 17 držav članic (z različnimi področji uporabe in datumi začetka uporabe):

Preglednica 2

Nacionalne prepovedi v državah članicah EU

	Država članica EU	Sprejetje prepovedi	Področje uporabe prepovedi	Začetek veljavnosti prepovedi
1.	Avstrija	2005	za vse krznarske farme	2005
2.	Belgija (Flandrija) Belgija (Valonija) Belgija (Bruselj)	2019 2015 2016	za vse krznarske farme	2023 2015 2016
3.	Češka	2017	za vse krznarske farme	2019
4.	Hrvaška	2007	za vse krznarske farme	2017
5.	Danska	2009	lisice	2009 s prehodnim obdobjem do leta 2023
6.	Estonija	2021	za vse krznarske farme	2025
7.	Francija	2021	ameriška norka in druge nedomače vrste, namenjene izključno za proizvodnjo krzna – v to niso vključeni činčile in kunci.	2021
8.	Irska	2022	za vse krznarske farme	2022
9.	Italija	2021	za vse krznarske farme	2022
10.	Latvija	2022	za vse krznarske farme	2028
11.	Litva	2023	za vse krznarske farme	2027
12.	Luksemburg	2016	za vse krznarske farme	2018
13.	Madžarska	2020	norke, lisice, dihurji in nutrije, ne pa činčile in angora kunci	2020
14.	Malta	2022	za vse krznarske farme	2022
15.	Nizozemska	2013	za vse krznarske farme	2021 (datum začetka veljavnosti je bil ob koncu leta 2020 z leta 2024 prestavljen na 8. januar 2021)

⁽³⁵⁾ Podatki združenja Fur Europe na podlagi podatkov njegovih članov, ki delujejo kot ekspeditorji/posredniki za činčile krzno. Združenje Fur Europe je krovna organizacija, v kateri so zastopani vsi akterji krznarske industrije v Evropi, vključno s kmeti, proizvajalci hrane, dražbenimi hišami, podjetji za obdelavo in barvanje krzna, krznarji, proizvajalci, oblikovalci in trgovci na drobno.

16.	Slovenija	2013	za vse krznarske farme	2015
17.	Slovaška	2021	za vse krznarske farme	2025

Razmere v preostalih državah članicah pa je mogoče povzeti na naslednji način:

Preglednica 3

Stanje ⁽³⁶⁾ v državah članicah brez prepovedi reje živali za krzno

1.	Bolgarija	O predlogih za prepoved reje živali za krzno trenutno poteka parlamentarna razprava.
2.	Danska	Danska je konec leta 2020 zaradi pandemije COVID-19 prepovedala rejo nork, vendar se prepovedi ni odločila podaljšati po 1. januarju 2023. Pred letom 2020 je bila Danska na prvem mestu med svetovnimi proizvajalkami krzna norke.
3.	Nemčija	Nemčija je leta 2017 sprejela nove zahteve za rejo živali za krzno, namenjene izboljšanju dobrobiti živali, ki so v praksi vodile do opuščanja dejavnosti, ker so bili stroški večji od dobičkov.
4.	Grčija	Trenutno se v parlamentu ne razpravlja o morebitni prepovedi reje živali za krzno.
5.	Španija	Ameriška norka velja za invazivno tujerodno vrsto, zato lahko od leta 2013 nove farme dobijo dovoljenje le, če so sprejeti preventivni ukrepi. Poleg tega je v strateškem načrtu iz leta 2022 predvideno, da se bodo do leta 2030 sprejeli ukrepi za zaprtje farm ameriških nork, kar vključuje tudi finančno podporo za preusmeritev.
6.	Ciper	Na Cipru ni reje živali za krzno.
7.	Poljska	Trenutno se v parlamentu ne razpravlja o morebitni prepovedi reje živali za krzno.
8.	Portugalska	Na Portugalskem ni reje živali za krzno.
9.	Romunija	O predlogih za prepoved reje živali za krzno poteka parlamentarna razprava.
10.	Finska	Trenutno se v parlamentu ne razpravlja o morebitni prepovedi reje živali za krzno. Razprave potekajo v družbi.
11.	Švedska	Vlada je predstavila predlog finančne podpore za rejce nork, ki se v obdobju 2024–2025 prostovoljno odločijo prenehati svojo dejavnost, hkrati pa je začela pregled zakonodaje o dobrobiti živali, da bi proučila, ali bi bilo treba rejo živali za krzno prepovedati.

Ko bo torej litovska nacionalna prepoved reje živali za krzno leta 2027 začela veljati, bodo Finska, Poljska in Grčija edine države članice z veliko proizvodnjo, v katerih se ne bo razpravljalo ali odločalo o morebitni prepovedi reje živali za krzno.

Stališče držav članic o morebitni prepovedi reje živali za krzno je bilo izraženo na dveh sestankih Sveta za kmetijstvo in ribištvo 28. junija 2021 in 26. junija 2023. Leta 2021 je 12 držav članic ⁽³⁷⁾ podprlo prepoved reje živali za krzno na ravni EU. Leta 2023 je zamisel o prepovedi reje živali za krzno v EU podprlo 17 držav članic ⁽³⁸⁾, nasprotovale pa so ji Grčija, Finska, Poljska in Danska.

⁽³⁶⁾ Podatki, ki so jih oktobra 2023 potrdile države članice.

⁽³⁷⁾ AT, BE, BG, DE, EE, FR, IE, IT, LU, NL, SI, SK.

⁽³⁸⁾ AT, BE, BG, CZ, DE, EE, FR, HU, HR, IE, LV, LU, LT, MT, NL, SK, SI

Med državami članicami, ki so prepoved podprle, jih je več opozorilo na potrebo po evropskem pristopu, saj se lahko zaradi nacionalnih prepovedi proizvodnja prenese v druge države članice. Izražena so bila različna mnenja glede potrebe po prepovedi trženja krzna in krznenih izdelkov na ravni EU, da bi se preprečilo, da bi se zaradi take prepovedi proizvodnja prenesla v države izven EU. Različna stališča so bila izražena tudi glede tega, v kakšnem obsegu bi bilo treba prepovedati rejo živali za krzno zaradi zoonoznega tveganja, povezanega s to dejavnostjo. Več držav članic je podprlo izključitev nekaterih vrst, na primer kuncev ali činčil, iz morebitne prepovedi na ravni EU. Več držav članic je zaprosilo za dovolj dolga prehodna obdobja.

Dve od štirih držav članic, ki prepovedi na ravni EU nasprotujejo, sta pozvali k premisleku o gospodarskem učinku in trdili, da je reja živali za krzno na nekaterih območjih ključna kmetijska dejavnost, ki ustvarja prihodke v podeželskih skupnostih; drugi dve državi članici pa sta menili, da bi bila prepoved nesorazmerna in nepotrebna, saj bi bila mogoča proizvodnja z znanstveno utemeljenimi standardi za dobrobit živali.

2.3.2. Gospodarske in socialne razsežnosti reje živali za krzno ter proizvodnje in maloprodaje krznenih oblačil v EU

Krzno proizvajajo v 11 državah članicah EU (čez nekaj let, ko bodo začele veljati prepovedi v Latviji, Litvi in Estoniji, pa ga bodo le v osmih), kar vpliva na dobrobit približno 8,6 milijona živali. Krznarske farme so v lasti MSP, od katerih jih je večina mikro in malih podjetij. Krznarsko industrijo sestavlja cela vrsta gospodarskih subjektov, vključno s kmeti, nastavljavci pasti, obdelovalci, proizvajalci, posredniki, dražbenimi hišami, trgovci na drobno in oblikovalci.

Vrednost proizvodnje krzna na ravni EU je mogoče povzeti na naslednji način:

Preglednica 4

Vrednost proizvodnje EU po vrsti krzna

Vrsta	Pred COVID-19 – 2019/2020	V obdobju najhujšega vpliva zaradi COVID-19 – 2021/2022	Po COVID-19 – 2022/2023
Norka	357 600 000 EUR	208 250 000 EUR	297 000 000 EUR
Lisica	167 700 000 EUR	104 200 000 EUR	43 800 000 EUR
Rakunasti pes	7 644 000 EUR	3 744 000 EUR	4 550 000 EUR
Skupaj	532 944 000 EUR	316 194 000 EUR	345 350 000 EUR

Vir: združenje Fur Europe – znesek je zmnožek proizvodnje kož EU in povprečne cene na mednarodnem trgu v navedenih obdobjih.

EU je bila do pandemije COVID-19 in zaprtja farm nork na Nizozemskem in Danskem največja svetovna proizvajalka krzna. Danska je bila največja proizvajalka nork na svetu in je leta 2019 proizvedla približno 12,5 milijona kožuhov, tj. 23 % od skupaj 56 milijonov po vsem svetu (Danska si je v večjem delu prejšnjega desetletja delila prvo mesto s Kitajsko). Leta 2021 je Kitajska postala največja proizvajalka nork, lisic in rakunastih psos s proizvodnjo 6,87 milijona kožuhov nork. Vendar je težko napovedati, kako se bodo razmere razvijale v prihodnjih letih.

Skupna vrednost prodaje na trgu EU, ki so jo evidentirali proizvajalci oblačil iz krzna rejnih živali, je pred krizo zaradi COVID-19 dosegla 540 milijonov EUR, pri čemer je izvozna vrednost leta 2019 znašala približno 400 milijonov EUR. Iz najnovejših razpoložljivih podatkov je razvidno, da se je promet v EU27 leta 2020 zaradi pandemije precej zmanjšal (na 260 milijonov EUR skupaj in skoraj 230 milijonov EUR pri izvozu) ⁽³⁹⁾. Po ocenah gospodarske panoge bo proizvodnja EU v prihodnjih letih po možnosti okrevala na raven, ki je približno enaka kitajski.

Prepoved trženja krzna rejnih živali in krznenih izdelkov bi v teoriji vodila do zamenjave z umetnim krznom. Vendar sta po trditvah krznarske industrije pravo in umetno krzno dva različna izdelka in zapolnjujeta dva različna trga, ki medsebojno nista nujno konkurenčna. Čeprav pravo krzno zaseda nišni trg v širšem ekosistemu oblačil, ustvarja sorazmerno velik donos po vrednosti. Pravo krzno običajno uporabljajo družbe, ki proizvajajo luksuzne modne izdelke, in sicer tako svetovne blagovne znamke kot manjše modne hiše, kar je segment, v katerem se EU odlikuje in prevladuje na svetovni ravni. Umetno krzno pa nasprotno uporablja večinoma industrija hitre mode za poceni oblačila in dodatke.

⁽³⁹⁾ Podatki temeljijo na podatkih Eurostata o strukturni statistiki podjetij za oznako NACE 14.20: Proizvodnja krznenih izdelkov.

Čeprav so številne luksuzne in neluksuzne blagovne znamke krzno rejnih živali pred kratkim prenehale uporabljati ⁽⁴⁰⁾, pa se prometa, ki ga ustvarijo krznena oblačila, ne bi smelo podcenjevati. Po ocenah strokovno nepregledane študije ⁽⁴¹⁾, ki je na voljo na spletišču deležnika iz gospodarske panoge, je maloprodajna vrednost evropskega krzna (vrednost trgovine s krznom na maloprodajni ravni, tj. krznenih plaščev, dodatkov itd.) zaradi vpliva ukrepov v zvezi s pandemijo COVID-19 (zaprtje farm nork v nekaterih državah članicah) leta 2020 znašala približno 4,8 milijarde USD, kar je pod ravno trenda (ocenjeno na 6 milijard USD).

Število zaposlitev za polni delovni čas je ocenjeno na deset na farmo ⁽⁴²⁾, v nekaterih regijah pa je predelovalna industrija neposredno povezana s farmami nork. Na tej točki ni bilo mogoče najti ocene števila delovnih mest, ki so odvisna od proizvodnje in trženja krznenih oblačil. Proizvodnja krzna prinaša državam in občinam davčne prihodke. Na primer na Finskem so leta 2021 po podatkih finskega združenja rejcev živali za krzno davki in prispevki, ki jih je krznarska industrija plačala finski državi in občinam, znašali 87 milijonov EUR. Delovna mesta na krznarskih farmah so večinoma na podeželskih območjih, kjer so zaposlitvene možnosti bolj omejene.

V številnih primerih so države članice, ki so uvedle nacionalne prepovedi, prizadetim kmetom plačale odškodnino.

2.3.3. Trgovina s krznom in krznenimi izdelki

EU ima na področju krzna in krznenih izdelkov precejšen trgovinski presežek. Čeprav je večina presežka ustvarjenega na področju prodaje surovih kož, ima EU presežek tudi na področju krznenih oblačil.

Vrednost izvoza EU za krznene izdelke ⁽⁴³⁾ je leta 2022 znašala približno 3,5 milijarde EUR. V obdobju 2018–2022 je bila večina izvoza EU namenjena naslednjim desetim državam: Kitajska (17 % izvoza EU), ZDA (8 %), Hongkong (6 %), Vietnam (6 %), Kambodža (6 %), Tajska (4 %), Združeno kraljestvo (5 %), Tunizija (4 %), Srbija (4 %) in Južna Koreja (4 %).

Uvoz krznenih izdelkov EU iz tretjih držav je bil po vrednosti manjši od izvoza in je leta 2022 znašal 2,7 milijarde EUR. Uvoz v EU je v obdobju 2018–2022 prihajal iz naslednjih držav: Brazilija (13 % uvoza EU), ZDA (11 %), Kitajska (7 %), Združeno kraljestvo (7 %), Turčija (5 %), Indija (5 %), Argentina (4 %), Južna Afrika (3 %), Nigerija (3 %) in Nova Zelandija (3 %).

3. ODZIV NA EVROPSKO DRŽAVLJANSKO POBUDO

3.1. Odziv na pobudo: ukrepi in časovni raspored

V zadnjih letih so bile objavljene številne študije o živalih, rejenih za proizvodnjo krzna, na primer o vedenjskih učinkih uporabe obogatitvenih pripomočkov v kletkah z norkami (npr. Hansen idr. ⁽⁴⁴⁾, 2007; Meagher in Mason ⁽⁴⁵⁾, 2012) in kletkah z lisicami (Korhonen idr. ⁽⁴⁶⁾, 2003; Koistinen idr. ⁽⁴⁷⁾, 2009). Še vedno pa ni splošnega znanstvenega soglasja o pomembnih vidikih reje in vplivu na dobrobit. Prav tako še ni soglasja o tem, ali se lahko dosežejo minimalni pogoji, s katerimi se na krznarskih farmah zagotavlja dobrobit teh živali, in kateri pogoji bi to bili.

⁽⁴⁰⁾ Politiko brez krzna so sprejele modne hiše Zara, Armani, Tom Ford, Prada, Gucci, Versace, Michael Kors, Jimmy Choo, DKNY, Burberry, Chanel, Calvin Klein, Hugo Boss, Furla in Ralph Lauren ter spletni maloprodajni platformi Net-A porter in Farfetch, družba H&M je prepovedala krzno rejnih žival, še vedno pa uporablja krzno eksotičnih živali.

⁽⁴¹⁾ Henning Otte Hansen. *Global fur retail value* (Globalna vrednost maloprodajne trgovine s krznom). Department of Food and Resource Economics, University of Copenhagen, maj 2021.

⁽⁴²⁾ Malmberg, B. in Moran, J., *Fur Free Europe – Why we need to ban fur farming and the placement of farmed fur products on the European market from public health, legal, environmental and ethical perspectives* (Za Evropo brez krzna – Zakaj moramo z javnozdravstvenega, pravnega, okoljskega in etičnega vidika prepovedati rejo živali za krzno in dajanje izdelkov, ki vsebujejo krzno rejnih živali, na evropski trg), *Fur Free Europe*, 2022.

⁽⁴³⁾ Ki zajemajo izdelke iz poglavja 41 harmoniziranega sistema (surove kože z dlako ali brez dlake (razen krzna) in usnje) in poglavja 43 harmoniziranega sistema (naravno in umetno krzno; krzneni izdelki).

⁽⁴⁴⁾ Hansen, S. W., Malmkvist, J., Palme, R. in Damgaard, B. M. (2007). *Do double cages and access to occupational materials improve the welfare of farmed mink?* (Ali dvojne kletke in dostop do razvedrilnih pripomočkov izboljšajo dobrobit rejnih nork?). *Animal Welfare*, zvezek 16(1), str. 63–76.

⁽⁴⁵⁾ Meagher, R. K. in Mason, G. J. (2012). *Environmental enrichment reduces signs of boredom in caged mink* (Obogatitev okolja zmanjšuje znake dolgočasje pri norkah v kletkah). *PLoS one*, zvezek 7, številka 11, e49180.

⁽⁴⁶⁾ Korhonen, H. T., Jauhainen, L. in Rekilä, T. (2003). *In-cage sandbox as a ground substitute for farmed blue foxes (Alopex lagopus): Effects on digging activity and welfare* (Peskovnik v kletki kot nadomestna podlaga za rejne polarne lisice (Alopex lagopus): učinki na dejavnost kopanja in dobrobit). *Canadian journal of animal science*, zvezek 83, številka 4, str. 703–712.

⁽⁴⁷⁾ Koistinen, T., Turunen, A., Kiviniemi, V., Ahola, L. in Mononen, J. (2009). *Bones as enrichment for farmed blue foxes (Vulpes lagopus): interaction with the bones and preference for a cage with the bones* (Kosti kot pripomoček za obogatitev za rejne polarne lisice (Vulpes lagopus): interakcija s kostmi in prednostna uporaba kletk s kostmi). *Applied Animal Behaviour Science*, zvezek 120, št. 1–2, str. 108–116.

Raziskane so bile možnosti posnemanja naravnih razmer (izpolnjevanje naravnega vedenja) in njihov vpliv na dobrobit teh živali, vendar pa se vsaj zaenkrat mnenja razlikujejo in jasnih zaključkov ni. Obstajajo na primer različna mnenja o tem, ali bi morale imeti norke dostop do vode za plavanje in v kolikšni meri plavanje predstavlja njihov bistveni vedenjski vzorec.

Za zdaj tako še ni najnovejše znanstvene ocene, ali se lahko rejne živali vzrejujejo v pogojih z zadostno ravno dobrobiti živali.

Zato je Evropska komisija v odziv na to državljansko pobudo 5. decembra 2023 EFSA pooblastila, naj pripravi najnovejše znanstveno mnenje o dobrobiti kožuharjev. EFSA mora podati neodvisno mnenje o zaščiti živali, rejenih za proizvodnjo krzna (nork, lisic, rakunastih psov in činčil). V okviru tega pooblastila mora EFSA:

- (a) posodobiti pregled literature o dobrobiti živali, rejenih za proizvodnjo krzna;
- (b) zagotoviti pregled najpogostejših sistemov in sedanjih praks reje ali drugih sistemov reje živali za proizvodnjo krzna, preskušanih na terenu, za norke, lisice, rakunaste pse in činčile;
- (c) opredeliti najpomembnejše posledice za dobrobit in ustrezne nevarnosti v zvezi s pogostimi sistemi in praksami reje živali za proizvodnjo krzna za norke, lisice, rakunaste pse in činčile;
- (d) oceniti, ali je v sedanjih pogojih kmetovanja ali drugih sistemih reje, preskušanih na terenu, za norke, lisice, rakunaste pse in činčile mogoče preprečiti ali v veliki meri omiliti najpomembnejše posledice za dobrobit.

EFSA mora to znanstveno mnenje pripraviti do marca 2025.

Kot drugi korak bo Komisija leta 2025 ob upoštevanju mnenja EFSA ocenila nujnost in upravičenost prepovedi iz evropske državljanske pobude Za Evropo brez krzna pri doseganju okoljskih ciljev ter ciljev zdravja živali, javnega zdravja in dobrobiti živali ter pri zagotavljanju, da se lahko pomisleki potrošnikov obravnavajo v praksi pri zagotavljanju nemotenega delovanja notranjega trga. Ocenila bo tudi sorazmernost takih prepovedi. To bo vključevalo oceno gospodarskih in socialnih učinkov takih prepovedi v EU. Oceniti bi se moralo tudi, kako izvedljivi in primerni so alternativni pristopi za zagotovitev dobrobiti rejnih kožuharjev, vključno z uvedbo strožjih predpisov o dobrobiti rejnih živali, ter ali bi se morali uporabljati tudi za uvožene izdelke. Poleg tega bo preučila, kako bi bile lahko morebitne pobude politike primerne za prihodnost.

Komisija bo ob upoštevanju mnenja EFSA in rezultatov tega ocenjevanja do marca 2026 sporočila, ali je po njenem mnenju po prehodnem obdobju ustrezno predlagati prepoved reje nork, lisic, rakunastih psov ali činčil na farmah in njihove usmrtnice ter ustrezno predlagati prepoved dajanja krzna in krznenih izdelkov, pridobljenih iz nork, lisic, rakunastih psov ali činčil s poreklom s krznarskih farm, na trg Unije oziroma ali bi bilo namesto tega bolje z zakonodajo EU sprejeti ustrezne standarde za boljšo dobrobit živali. Ob tem bo zagotovila tudi predvideni časovni razpored za morebitne ukrepe, ki bi jih predlagala.

3.2. Spremljevalni ukrepi

3.2.1. Spremljevalni ukrepi pristopa „eno zdravje“

Še naprej bodo organizirani skupni sestanki Odbora za zdravstveno varnost in direktorjev veterinarskih uprav zaradi spremljanja razvoja epidemiologije visokopatogene aviarnе influence in njenega morebitnega vpliva na javno zdravje.

EFSA, ECDC in referenčni laboratorij EU bodo še naprej redno izdajali skupne ocene o aviarni influenci in z iterativnim pristopom obravnavali novougotovljena tveganja.

ECDC stalno spremlja podatke o COVID-19, vključno z genomskimi podatki, in nadzoruje zbrane podatke o posameznih pojavih / epidemiološkem stanju za zoonotsko gripo, vključno z visokopatogeno aviarno influenco.

Komisija za leto 2024 poleg tega načrtuje tri obiske na kraju samem v državah članicah, v katerih so farme nork / krznarske farme, kjer bo proučila nadzor in mehanizme v okviru pristopa „eno zdravje“, vzpostavljene na teh farmah za preprečevanje in odkrivanje zoonoznih tveganj, ki lahko povzročijo pandemijo, kot sta virusa SARS-CoV-2 in aviarne influence, ter odziv nanje. Ti obiski bodo lahko vključevali tudi nekatere elemente za ugotavljanje dejstev o dobrobiti živali.

3.2.2. Invazivne tujerodne vrste

Komisija zdaj posodablja oceno tveganja za ameriško norko (*Neovison vison*). Na podlagi rezultatov te ocene bo leta 2024 proučila, ali naj vrsto predlaga za uvrstitev v uredbo o invazivnih tujerodnih vrstah.

3.2.3. Označevanje krzna na oblačilih in oblačilnih dodatkih

Komisija izvaja oceno uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov, pri čemer na podlagi ocene učinka proučuje možnost, kako za potrošnike uskladiti in celo zahtevati točne in podrobne informacije na etiketah o prisotnosti pravega krzna na vseh oblačilih in povezanih izdelkih, kot so oblačilni dodatki. Potrošniki bi se lahko tako o nakupu krzna odločali na podlagi točnih, enostavno dostopnih in zaupanja vrednih informacij.

Predvidenih je več pobud za posvetovanje, med drugim tudi odprto javno posvetovanje, ki se bo začelo pred koncem leta 2023.

Komisija bo ocenjevanje in oceno učinka dokončala v letu 2024. Na podlagi njenih rezultatov bo proučila primernost revizije uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov.

4. SKLEP

Evropska državljanska pobuda Za Evropo brez krzna odpira resna vprašanja, ki so pomembna za politiko EU v okviru pristopa „eno zdravje“ na področju zaščite živali, varovanja ljudi in varstva okolja.

V odzivu Komisije so opisani ukrepi za pridobitev zanesljive in z dokazi podprte znanstvene podlage za oceno socialnih, okoljskih, gospodarskih in pravnih vidikov, zlasti v skladu s pristopom „eno zdravje“.

Zato:

- je Komisija agencijo EFSA pozvala, naj do marca 2025 pripravi znanstveno mnenje za sprejetje informirane odločitve;
- bo Komisija na podlagi mnenja EFSA in rezultatov tega ocenjevanja do marca 2026 sporočila, ali je po njenem mnenju po prehodnem obdobju ustrezno predlagati prepoved reje nork, lisic, rakunastih psov ali činčil na farmah in njihove usmrtnitve ter ustrezno predlagati prepoved dajanja krzna in krznenih izdelkov, pridobljenih iz nork, lisic, rakunastih psov ali činčil s poreklom s krznarskih farm, na trg Unije oziroma ali bi bilo namesto tega bolje z zakonodajo EU sprejeti ustrezne standarde za boljšo dobrobit živali.
- Ob pričakovanju te ocene bo Komisija sprejela več ukrepov v zvezi z dobrobitjo živali, pristopom „eno zdravje“ in vplivi reje živali za krzno na okolje:
 - leta 2024 namerava izvesti tri obiske na kraju samem v državah članicah, v katerih so farme nork / krznarske farme, kjer bo proučila nadzor in vzpostavljene mehanizme v okviru pristopa „eno zdravje“. Ti obiski bodo lahko zajemali tudi nekatere elemente za ugotavljanje dejstev o dobrobiti živali;
 - na podlagi rezultatov ocene, ki se izvaja, bo leta 2024 proučila, ali naj predlaga uvrstitev ameriške norke (*Neovison vison*) na seznam invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo, v skladu z uredbo o invazivnih tujerodnih vrstah;

- leta 2024 bo dokončala ocenjevanje in oceno učinka, s katerima se pripravlja revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov, da bi potrošnikom zagotovila podrobne informacije na etiketah o prisotnosti pravega krzna v vseh oblačilih in povezanih izdelkih, kot so oblačilni dodatki. Na podlagi njunih rezultatov bo proučila primernost revizije uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov.
